

העלון השבועי של פורטל הדף היומי · עלון מס' 4

פורטל הדף היומי

כ"ח בטבת תש"פ
ברכות כ"ב-כ"ח
פרשת וארא

זמני כניסת ויציאת השבת	
17:45	16:32
17:47	16:43
17:46	16:29
17:49	16:47
חופה	
בני ברק	
ירושלים	
באר שבע	

לו"ז שבועי

- ☒ שבת ברכות כ"ב
☐ יום ראשון ברכות כ"ג
☐ יום שני ברכות כ"ד
☐ יום שלישי ברכות כ"ה
☐ יום רביעי ברכות כ"ו
☐ יום חמישי ברכות כ"ז
☐ יום שישי ברכות כ"ח

הדף היומי בפרשת השבוע

אריאל תמיר

'לעולם יהא אדם רן כקנה'

2
למי מיועדת תפילת
רבי נחוניא בן הקנה?

// הרב אברהם סתיו

3
אשתקד - לפני
שעה!?

// הרב אוריאל פרנק

6
תיובתא דפלוני
תיובתא

// הרב ינון קליין

7
תלמיד שאין
תוכו כבד

// הרב יהודה זולדן

◀ "והפשתה והשערה נפתה
פי השערה אביב והפשתה
גבעל. והחטה והקסקמת לא
גבו פי אפילת הגה".

בברכות יח ע"ב מובא סיפור
בו אחת הרוחות סיפרה לחברתה,
כי שמעה מאחורי הפרגוד, שכל מי
שיזרע שדהו ברביעה ראשונה של
הגשם - ברד ילקה אותו. והסביר
רש"י, שמה שנזרע כבר הוקשה
והברד שובר אותו, אך מה שנזרע
ברביעה השנייה עדיין רך הוא
ואינו נשבר מהברד, כעניין שנאמר
והפשתה והשעורה וכו'.

הדגן והפשתן שהבשילו והפכו
קשים - חשופים ופגיעים יותר
לברד שניתך על ראשם. ככל שדבר
רך יותר וגמיש, ביכולתו להתמודד
עם שינויים ומשברים, ועמידותו
גדולה. כך הוא גם באדם: "לעולם
יהא אדם רך כקנה, ואל יהא קשה
כאד" (תענית כ ע"א), הקנה טבעו
רך. האדם שטבעו קשה, כמו קש
שהתייבש והתקשה, אין ביכולתו
להתגמש מול שינויים שחיו
עשויים לזמן לו.

ככל שדבר רך יותר
וגמיש, ביכולתו
להתמודד עם
שינויים ומשברים,
ועמידותו גדולה

הברד מופיע בגמרא גם כמה
שורות למעלה באותו עמוד בהקשר
אחר. שם מבארת הגמרא פסוק
מספר שמואל המתאר את בניו
בן יהוידע: "בן איש חלל רב פעלים
מקבצאל הוא הקה את שני אראל
מואב והוא ירד והקה את הארי
בתוך הבאר ביום השלג".

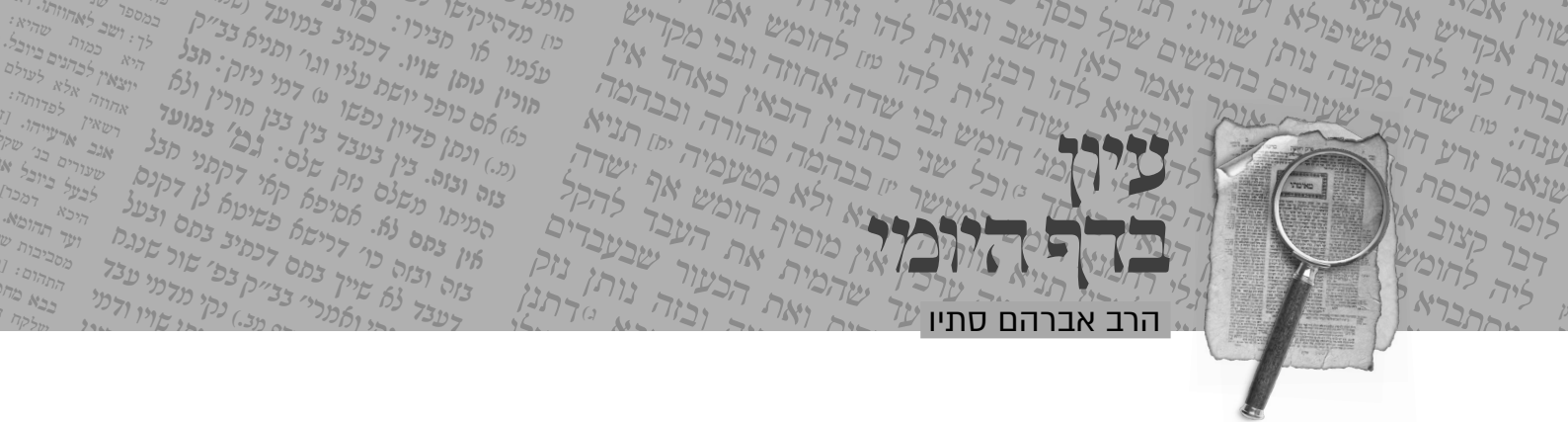
הגמרא מסבירה באחד
הפירושים, ש"הכה את הארי בתוך
הבאר ביום השלג", פירושו הוא
שהוא שבר חתיכות ברד ביום שלג
כדי לטבול ולהיטהר. כדי לטבול
במי קרח ביום שלג צריך רצון
גדול להיטהר ולצורך כך מגייס

האדם יכולות לשבור את מידת גופו
הטבעית הסולדת ממים קרים.

מי שקשה כארז, יהיה לו לשבור
מידותיו, אך מי שרך כארז יהיה לו
קל לשבור מידותיו ויצליח 'לשבור'
את הקרח' ולהיטהר.

מוקדש לעילוי נשמת
אלמן יקותיאל יהודה
בן חיים צבי פולק
נלב"ע כ"ט בטבת

מוקדש לעילוי נשמת
אריה יהודה
בן ישראל גורליצקי
נלב"ע י"ט בטבת תשכ"ו

עיון בדרך היומית

הרב אברהם סתיו

נוסח ה"ט"ז לתפילתו של רבי נחוניא בן הקנה ברכות כח ע"ב

צילום: שלומי צור

מי שיפתח את הדף הראשון של גמרא אקראית, זו יכולה להיות גמרא 'שלמך', זו יכולה להיות 'מתיבתא', ימצא שם את נוסח התפילה של רבי נחוניא בן הקנה בכניסתו לבית המדרש המובא בסוגייתנו (ברכות כח ע"ב):

"בכניסתו מהו אומר? יהי רצון מלפניך ה' א-להי שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם".

ומיד אחר כך נדפס, ברוב הגמרות, שהט"ז כתב שיש לומר נוסח אחר:

"יהי רצון מלפניך ה' א-לוהי וא-לוהי אבותי שתאיר עיני במאור תורתך ותצילני מכל מכשול וטעות, הן בדיני איסור והיתר, הן בדיני ממונות, הן בהוראה, הן בלימוד, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ומה ששגיתי כבר העמידני על האמת, ואל תצל מפי דבר אמת עד מאד, כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה".

וכך, יש האומרים את הנוסח הראשון ויש האומרים את השני. באופן אישי, במשך שנים רבות, נהגתי לומר את שניהם. אלא שבמחשבה שנייה יש כאן משהו קצת תמוה: אם בגמרא מופיע נוסח אחד של התפילה, איך יעלה על הדעת שהט"ז יציע נוסח חלופי? מה פגם מצא בנוסח של רבי נחוניא בן הקנה שמצדיק פעולה כזו?

כדי להבין את המהלך שעשה הט"ז, יש להתבונן קצת יותר מקרוב בתפילתו של רבי נחוניא. תוכן התפילה, כפי שנאמר במשנה, הוא "שלא יארע דבר תקלה על ידי". כלומר, לא מדובר בתפילה לפני לימוד תורה, אלא על תפילה על המפגש עם חבורת הלומדים בבית המדרש, "וישמחו בי חברי". גם ביציאתו מבית המדרש מודה רבי נחוניא על שחלקו הוא "מיושבי בית המדרש" ולא "מיושבי קרנות", דהיינו הוא

קצת תמוה: אם בגמרא מופיע נוסח אחד של התפילה, איך יעלה על הדעת שהט"ז יציע נוסח חלופי? מה פגם מצא בנוסח של רבי נחוניא בן הקנה שמצדיק פעולה כזו?

שהוא כלל לא התכוון להציע נוסח חלופי לזה של רבי נחוניא (כפי שמשתמע בדפי-השער של הגמרות). הט"ז עמד על כך שתפילת רבי נחוניא עניינה לימוד בחבורה, ומשום כך ראה לנכון לנסח תפילה חדשה שעניינה לימוד התורה האישי של האדם: "שתאיר עיני במאור תורתך ותצילני מכל מכשול וטעות". זאת בניגוד לדברי המשנה שהמוקד שלה הוא בכניסה אל המקום (בדומה לתפילת הנכנס לכרך והיוצא ממנו) ובמפגש עם חבורת הלומדים.

מודה על החבורה אשר זכה להשתייך אליה.

על דברי השולחן ערוך (או"ח קי, ח), שהביא את דברי רבי נחוניא להלכה, העיר הט"ז (שם ס"ק ח):

"הנכנס לבית המדרש - נראה לי שהוא הדין במי שישב ללמוד אפילו ביחידות וכפרט במי שהגיע להוראה. ויש לומר נוסחא א' קצרה כוללת הרבה וזו היא: יהי רצון מלפניך..."

כאשר מתבוננים כך בדברי הט"ז, מתברר

מו"ל: עמותת פורטל הדף היומי. **עורך:** הראל שפירא. **טלפון:** 072-2326999. **דוא"ל:** daf-yomi@daf-yomi.com.
אתר אינטרנט: www.daf-yomi.com. **אפליקציות:** iPhone | iPad | Android. **חפשו אותנו גם ב-** [facebook](https://www.facebook.com/daf-yomi)

להקדשות: 072-2326999. **לתרומות:** daf-yomi.com/truma. התרומות מוכרות לצורך החזר מס לפי סעיף 46.

ניתן לקבל את העלון מידי שבוע ישירות בדוא"ל | העלון זמין גם באתר האינטרנט ובאפליקציות.
כל מאמרי העלון בהרחבה ומאמרים רבים נוספים - באתר! נא לשמור על קדושת העלון והתפילה.

הארה מהירושלמי

הרב חגי ניר

מכון אורות הירושלמי

מקור זמני התפילות

ברכות כו ע"ב

"רבי יוסי ברכי חנינא אמר: תפלות אבות תקנום.
רבי יהושע בן לוי אמר: תפלות כנגד תמידין תקנום".

בבבלי מובאות שתי דעות בנוגע לתקנת התפילה - לדעת הראשונה: האבות הם אלו שתיקנו את התפילות, ולדעה השנייה: תיקנו את התפילות כנגד הקרבנות שהיו בזמן בית המקדש.

לעומת זאת, בירושלמי (ברכות ד, א), מובאות שלוש דעות בנוגע לתקנת התפילות:

דעה ראשונה: "רבי שמואל בר נחמני אמר: כנגד ג' פעמים שהיום משתנה על הבריות. בשחר צריך לאדם לומר מודה אני לפניך ה' א-להי וא-להי אבותי שהוצאתני מאפילה לאורה, במנחה צריך אדם לומר מודה אני לפניך ה' א-להי וא-להי אבותי כשם שזכיתני לראות החמה במזרח כך זכיתני לראות במערב, בערב צריך לומר יהי רצון מלפניך ה' א-להי וא-להי אבותי כשם שהייתי באפילה והוצאתני לאורה כך תוציאני מאפילה לאורה".

יסוד דעה זו: יהודי צריך להתפעל מהשתנות ההרגשה הפנימית לאור השתנות השעות ביממה.

דעה שניה: "ר' יהושע בן לוי אמר: תפילות מאבות למדום...".

יסוד דעה זו: האבות הם מקור ההשראה שלנו (נשים לב שהירושלמי לא אומר, כפי שאומר הבבלי, שהאבות תיקנו את התפילות, אלא אנחנו לומדים את מהות התפילה מהאבות).

דעה שלישית: "ורבנן אמרי: תפילות מתמידין גמרו, תפלת השחר מתמיד של שחר... תפילת המנחה מתמיד של בין הערבים...".

יסוד דעה זו: זיכרון לקרבנות שהוקרבו בעבר בבית המקדש ותקווה ממשיית לבניית המקדש מחדש ולחידוש עבודת הקרבנות.

נשים לב, שהדעה הראשונה בירושלמי, לא מופיעה כלל בבבלי. דעה זו רוצה לכוון את רגשות היהודי, כאומרת לו: אנא שים לב להשתנות השעות ביממה, כוון את תחושותיך בהתאם לכך. תודעת השבוע, והעיסוק בחוקי השבע, מצויים הרבה בירושלמי והסבר זה ביחס לתפילה היא דוגמה מוחשית לכך.

מענה לשון

ענייני לשון בדף היומי

הרב אוריאל פרנק

"אשתקד" = א + שת(א) + קד(מיתא)

ברכות כז ע"ב

טז, כא) מתורגם בתרגום המכונה "יונתן": "גבר די מזמן מן אשתקד" (= איש אשר מזמן מאשתקד). יש שהבינו שאת משלם השעיר לעזאזל הכינו מהשנה שעברה, אך יש מסבירים ש"אשתקד" יכול להיות גם נוטריקון של "שעתא קדמיתא", כלומר שהוא הוכן רק מבעוד מועד, ואפילו מאתמול.

ואל"ף זו - מה היא עושה?

אך יש לשאול: למה נוספה ל"אשתקד" אל"ף בתחילתה? המילה היתה צריכה להיות "ששתקד" (והמונח המקביל: "שתדא")!

משערים כי תוספת אל"ף זו (המכונה "אל"ף פרוסתטית") נועדה להקל על הדיבור, והיא נוספה גם בתחילת הפעלים הארמיים "אישתי" (= שתי) ו"אישתיק" (= שתק), שגם הם נפתחים באופן דומה ("א-שתי...").

כבר רב האי גאון הצביע על תופעה לשונית זו של "אל"ף נוספת" שאיננה מוסיפה משמעות למילה, והוא הדגים זאת בכמה מילים בתנ"ך, כגון: "אֶזְנֶךָ" (= יֶזְנֶךָ; דברים כג, יד) ו"אֶזְרוּעַ נְטוּיָה" (= וְרוּעַ; ירמיהו לב, כא). גם רשב"ם כותב: "הרבה אל"פין באין לשמוש בראש תיבה", וכך מבאר ש"דָּכָךְ הָאֲתָרִים" (במדבר כא, א) הוא "דָּכָךְ הָאֲתָרִים", וכיו"ב האל"ף ב"אֶתְמוֹל".

בלשון חז"ל התרחבה תופעה זו של הוספת "אל"ף פרוסתטית" בתחילת מילים שנפתחו בשווא, ובעיקר מילים שאולות מיוונית, כגון: אֶסְטוֹמָכָא (השווה לאנגלית: stomach), אֶסְטָדִין (stadium).

"עד כמה נצצתה וניזיל? פראש השנה אשתקד צעריה, פככורות פמעשה דר' צדוק צעריה, הקא נמי צעריה! תא ונצצתה!"

מאי "אשתקד"?

את המילה "אֶשְׁתָּקֵד" (ובמסורת תימן: "אֶשְׁתָּקֵד") מפרש הרמב"ם: "ופירוש אשתקד - השנה שעברה" (מסכת מעשר שני ד, יא). פירוש זה מפרש רש"י בסוגייתנו, אך צריך עיון מדוע לא ביאר מילה זו בהופעתה הראשונה (לעיל יח ע"ב), אלא רק בשנייה. אודה למי שיאיר עיניי.

כבר רב האי גאון הצביע על תופעה לשונית זו של אל"ף נוספת בתחילת מילה ואיננה מוסיפה משמעות למילה

במילוננו התלמודי של ר' נתן מרומי, "הערור", נוסף גם הסבר לאופן יצירת המילה: הוא מבאר שזהו נוטריקון ("הלחמה" של שתי מילים יחד): שְׁתָּא קְדַמִּיתָא (= השנה הקודמת). אפשר לבסס הסבר זה על משפט בתלמוד הירושלמי (על המשנה הנ"ל) שבו מופיע המונח המנוגד ל"אֶשְׁתָּקֵד" - "אֶשְׁתָּדָא", שהוא חיבור המילים שְׁתָּא דָּא (= שנה זו).

למרבה הפלא, "אִישׁ עָתִי" (ויקרא

הבי גרסינן

ענייני נוסח ומחקר בדף היומי

הרב יעקב לויפר

מציע את הגמרא או מציע את המדרש

ברכות כב ע"א

והחשוב ביותר של משהו. מה הקשר בין זה לבין הביטוי 'כל עיקר' שבא לשלול משהו מכל וכל? אפשר להבין את הרכיב 'כל' בצמד המילים הזה, אך מה ענין העיקר כאן?

רבי אליהו בחרו בספרו 'התשוב' (ערך 'עיקר') כותב שפירוש המשפט הוא "שום דבר של עיקר כלל", כלומר: אין כאן שום דבר עיקרי. אבל פירוש זה קשה, שהרי 'כל עיקר' בא לשלול הכל בכל, ולא רק 'דבר של עיקר'. וצריך עיון.

האם החילוק בין 'מדרש' ל'גמרא' הוא חילוק מהותי? נראה שלא בהכרח, משום שגם 'מדרש' שרש"י מדבר עליו אינו מדרשי ההגדה אלא מדרש ההלכות מן המקראות

ר' אליהו בחרו מזכיר עוד וריאציה לביטוי הזה "וכן מה שנמצא בדברי רבותינו זכרונם לברכה 'כלל ועיקר'". זה דבר מעניין, משום שבדברי רבותינו ז"ל לא מצאנו מעולם את הביטוי הזה, ולא רק בדבריהם אלא גם בדברי הראשונים! הצורה הזאת מתחילה להופיע בספרי אחרונים כגון ר' עובדיה מברסגורא, ר' יצחק עראמה, מהרי"ט אלגאזי ומאוחרים יותר. והדרך בה הפך 'כל עיקר' ל'כלל ועיקר' מעניינת אף היא.

מכל מקום, דווקא ביאורו של רא"ב מתאים יותר ל'כלל ועיקר', שכן לפי זה נאמר שהשיעור הוא: אין כאן לא כלל ולא עיקר, ובמילים אחרות - כלום.

ואכן רש"י מציין "ואינו מציע את המדרש גרסינן" - וזו עדות חשובה, משום שלמעשה, כשאנו בודקים בכל כתבי היד המצויים בידינו אין שום כתב יד שמעיד על גירסת הדפוסים. כ"י מינכן 95, פריז 671, כ"י פירנצה וכ"י אוקספורד 23, כולם גורסים 'את המדרש'. רש"י הוא המקור הקדום ביותר (מלפני תקופת הדפוסים) לקיומה של גירסה אחרת מ"ואינו מציע את המדרש", שהרי זו מופיעה בכל כתבי היד ללא יוצא מן הכלל. לולא עדותו של רש"י לא היה לנו מידע על הופעת גירסת 'ואינו מציע את התלמוד' מלפני דפוס שונצינו בשנת רמ"ד.

מכל מקום, מעתה מובן הלשון היטב, שכן המשפט הקודם שאמר רבי נתן בן אבישלום היה "אף מציע את המדרש ובלבד שלא יאמר אזכרות שבו", ועל זה מתאים ההמשך "לא יכנס למדרש כל עיקר"; רבי עקיבא בא לחלוק על התנא הקודם ולאסור באופן גורף.

האם החילוק בין 'מדרש' ל'גמרא' הוא חילוק מהותי? נראה שלא בהכרח, משום שגם 'מדרש' שרש"י מדבר עליו אינו מדרשי ההגדה אלא מדרש ההלכות מן המקראות [והבעיה בזה היא שאומרים את פסוקי התורה, כפי שמבאר רש"י], ולכן אפשר שגם 'התלמוד' לפי גירסת הדפוסים מכווין לאותו הדבר. אף שהתלמוד רחב הרבה יותר מענין דרישת הפסוקים, ויש לעיין.

כל עיקר

הביטוי 'כל עיקר' הוא מעניין מאוד, משום שקשה להבין כיצד נוצקה בו המשמעות של השלילה הגורפת. המילה 'עיקר' היא ארמית במקורה, ופירושה שורש, ובלשון חכמים היא משמשת כמטפורה לדבר המרכזי, היסודי

בדף כב ע"א מביאה הגמרא ברייתא שעוסקת באיסור שיש על בעל קרי לעסוק בדברי תורה, בין השאר נאמר שם כך:

"רבי יוסי אומר: שונה הוא ברגליות ובלבד שלא יציע את המשנה; רבי יונתן בן יוסף אומר: מציע הוא את המשנה ואינו מציע את הגמרא; רבי נתן בן אבישלום אומר: אף מציע את הגמרא ובלבד שלא יאמר אזכרות שבו; רבי יוחנן הסנדלר תלמידו של רבי עקיבא משום רבי עקיבא אומר: לא יכנס למדרש כל עיקר, ואמרי לה: לא יכנס לבית המדרש כל עיקר".

דעת לגבון נקל שכל מקום שנאמר כאן (ובהמשך העמוד) 'גמרא' - ככינוי לתלמוד, מדובר במעשה צנזורה, והנוסח המקורי, כפי שעוד רואים בדפוסים הראשונים, כגון שונצינו וונציה, הוא "ואינו מציע את התלמוד". אבל אנו רוצים לעמוד על שאלה אחרת: דברי רבי עקיבא "לא יכנס למדרש כל עיקר"; לשון זה תמוה, משום שהוא מופיע תמיד רק במקומות שבהם בא כלל גורף יותר מאשר קודם. לדוגמא: במסכת פסחים (פרק ד משנה ה) אומרת המשנה "ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, ובגליל לא היו עושין כל עיקר". כלומר: ביהודה האיסור היה חלקי, ובגליל היה גורף ומוחלט. על זה הדרך לשון התוספתא בחולין פרק ב': "רבי מאיר אומר: טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם, טוב מזה ומזה שלא תדור כל עיקר". תמיד 'כל עיקר' בא להכליל משהו שלפני כן היה חלקי. אבל מה נאמר כאן קודם בקשר למדרש - שעליו יתאים הלשון "לא יכנס למדרש כל עיקר"?

עיון בהגהות הב"ח יתן לנו רמז ראשון לפתרון התעלומה: הב"ח מציין שרש"י גורס (בדברי רבי יונתן בן יוסף) "ואינו מציע את המדרש" ומוסיף שכן צריך להגיה בכל העמוד,

גמרא מבוארת - מאיר ההלכה (מסכת ברכות)

יביע אומר, יחוה דעת, הליכות עולם, חזון עובדיה), ומפסקי הרב יצחק יוסף (מספריו: "ילקוט יוסף"), ומפסקי הרב דוד יוסף (מספריו: "הלכה ברורה").

הספר (816 עמ') מיועד ללומדי הדף היומי המעוניינים להרוויח את ידיעת ההלכה למעשה ממסכת ברכות, שרוב רובה הלכות הקשורות לחיי היומיום.

ניתן לקבל את הספר בקובץ pdf בדוא"ל: eliyahush1234@gmail.com, או בטלפון: 0504174275.

הרב אליהו שני

הספר כולל:

1. גמרא - תבנית דפוס ש"ס וילנא החדש.
2. ביאור המאיר - ביאור בשפה ברורה על הדף.
3. ברכת אליהו - סיכום כל ההלכות הנלמדות מהדף לפי סדר העין משפט. הסיכום כולל: נושא ההלכה, סיכום דעות הראשונים בבית יוסף, לשון ההלכה בשו"ע, פירוש המשנה ברורה, ההלכה למעשה הקשורה להלכה זו מפסקי הרב עובדיה יוסף (מספריו):

על המדרש

תפילת ערבית לפני השקיעה

ברכות כז ע"א

שבגללו מותר להתפלל ערבית מוקדם, והסביר זאת משום שאסור להקטיר את איברי הקרבנות של יום חול בלילה, ולכן מקטירים אותם ביום, ולכן ערבית שהיא כנגד הקטרת איברים יכולה להיות בזמן זה. הוא דחה דבר זה משום שבגמרא משמע שאין הבדל בין יום חול לשבת, ובשניהם הדין שווה, משום שהגמרא הוכיחה ממנהגו של רב בליל שבת שניתן לפסוק כדברי רבי יהודה בכל ימות השבוע.

המשנה ברורה (רלג, יא) כתב שבמקרה שיש חשש שאם לא יתפללו ערבית בצמוד לתפילת המנחה, אנשים ילכו לאחר המנחה ולא יישארו להתפלל, ותתבטל התפילה במניין, הרי שעדיף במקרה כזה להתפלל ערבית לפני השקיעה מאשר לבטל את התפילה במניין, וכמו שכתב רבינו ירוחם (תא"ו נתיב ג, חלק ב). הבן איש חי (ויקהל ז) כתב גם הוא שנהגו להקל בזה בציבור, ויש להם על מי שישמוכו.

סיכום: להלכה כתבה הגמרא שניתן להחליט אם לנהוג כרבי יהודה או כחכמים בזמן פלג המנחה. השו"ע פסק שלאדם אסור לשנות בין יום אחד ליום אחר, אך בשעת הדחק מותר לשנות. באותו יום כתבו הראשונים שאין להתפלל מנחה וערבית שניהם בין זמן פלג המנחה והשקיעה, אך המשנה ברורה והבן איש חי כתבו שבדיעבד ניתן להקל בזה בציבור.

(וכך לדעתו ניתן לדייק מלשון הרמב"ם תפילה ג, ז. אמנם הפרשנים פירשו את לשונו באופנים אחרים). לכן לדעתו אפשר להתפלל גם מנחה וגם ערבית בין פלג המנחה לשקיעה. לפי דבריו הוא מסביר גם את המנהג המוזכר בדברי התרומת הדשן (סימן א) שבימי קדם היו מתפללים ערבית לפני פלג המנחה, משום שבערבית הקילו. ערוך השולחן (סימן רלג) הביא את הסברו של הפני יהושע ודחה אותו מכוח דברי הגמרא, ולכן כתב שאין לעשות כך לכתחילה, אבל בדיעבד אם התפלל ערבית לפני השקיעה, אחרי שהתפלל מנחה לאחר פלג המנחה, יצא, משום שערבית היא כנגד הקטרת אברים שכשרים גם ביום וגם בלילה.

הרשב"א (כו ע"א ד"ה ואפשר) ורבינו יונה (על הרי"ף יח ע"ב) כתבו שאפילו אדם שחלק מהימים מתפלל ערבית מוקדם, וחלק מהימים מתפלל מנחה בשעה מאוחרת - הוא סותר את עצמו, משום שכל אדם צריך להחליט כמי הוא נוהג - כרבי יהודה, או כחכמים. וכך פסק השו"ע (רלג, א) שאדם צריך כל ימיו להתפלל ערבית בפלג המנחה או מנחה בזמן פלג המנחה, אבל לא להתפלל ביום אחד כך וביום אחר כך. ורק בשעת הדחק יכול לשנות ולהתפלל ערבית מוקדמת.

המגן אברהם (רסז, א) למד מדברי הטור שהבין מהגמרא שביום שישי יש עניין מיוחד

במשנה (פרק ה, משנה א, דף כו ע"א) נחלקו רבי יהודה וחכמים האם מוזמן פלג המנחה שהוא שעה ורבע זמניות לפני השקיעה, הזמן נחשב ליום או ללילה. הגמרא (דף כז עמוד א) קובעת שאדם יכול לפסוק או כרבי יהודה או כחכמים לפי בחירתו: "דעבד כמר - עבד, ודעבד כמר - עבד".

תוס' הרא"ש (ד"ה דעבד) והברטנורא על המשנה מעירים שרק אדם שהתפלל מנחה לפני זמן פלג המנחה יכול להתפלל ערבית לאחר פלג המנחה, אבל אדם שהתפלל מנחה לאחר פלג המנחה, החשיב את הזמן הזה ליום, ושוב לא יוכל להתפלל באותו הזמן ערבית. תוספות (דף ב ע"א ד"ה מאימתי) כתבו שנהגו להתפלל ערבית מוקדם בגלל שמותר לפסוק כרבי יהודה, אך הוא מקשה על דעה זו משום שבזמנו היה המנהג להתפלל גם מנחה לאחר זמן פלג המנחה, ולכן הוא הסביר זאת באופן אחר, משום שהוא הבין ששני דברים אלו הם סותרים האחד את השני.

לעומתם, הפני יהושע (בגמרא ד"ה והשתא) הסביר את מנהג העולם שהיו מתפללים מנחה וערבית בין פלג המנחה לשקיעה, שהסיבה שמותר להתפלל ערבית כבר מוזמן פלג המנחה, היא בגלל שחכמים הקילו בזמנה של תפילת ערבית שהיא רשות, ואמרו שניתן להתפלל ערבית גם בזמן פלג המנחה, ולא בגלל שהלכה כרבי יהודה בזה

נקודה למחשבה

הרב דב קדרון

מכון הלכה ברורה ובירור הלכה

האם מותר לאכול בזמן שמעוטרים בתפילין?

ברכות כג ע"א

מספרים על רבי לוי יצחק מברדיטשב שבאו וסיפרו לו בבהלה שהעגלון של העיריה מבזה את התפילין - בעוד שהוא מעוטר בתפילין הוא מתעסק בעבודה המלוכלכת של שימון גלגלי העגלה. ענה רבי לוי יצחק ואמר: בואו וראו איזה צדיק הוא אותו בעל עגלה: אפילו בזמן שהוא עסוק וטרוד במלאכתו הוא לא שוכח להניח את התפילין ומן הסתם הוא לא מסיח דעתו מהם.

אסור לאכול אפילו אכילת עראי, וכוונת הירושלמי היא לאדם שאוחז את התפילין בידו, שלפני שנכנס לסעודת קבע צריך להניחם במקום אחר, ויכול להשאירם בידו רק כאשר נכנס לסעודת עראי.

מדברי השולחן ערוך נראה שמותר לאדם לאכול אכילת עראי בעוד התפילין על ראשו. אך ייתכן שבימינו שלא רגילים להניח תפילין במשך כל היום, מן הראוי לא לאכול אפילו אכילת עראי עם התפילין.

בתקופת התלמוד אנשים היו מניחים תפילין במשך כל היום. בתלמוד הירושלמי נאמר שכאשר אדם נכנס לסעודת קבע צריך לחלוץ את התפילין, אך אין צורך לחלוץ כאשר נכנס לסעודת עראי.

ב"בירור הלכה" מובאת מחלוקת איך להבין את דברי הירושלמי. לפי דעה אחת, מדובר על אדם שהתפילין מונחים על ראשו, ונמצא שמותר לו לאכול אכילת עראי בעוד הוא מעוטר בתפילין. לפי דעה אחרת, כל זמן שהתפילין מונחים בראשו

מה יכול לקרב אותנו לקב"ה??

ברכות כד ע"א

הזה והשלכותיו ביחס לעבודת ה' של כל אחד מאתנו בצורה מופלאה.

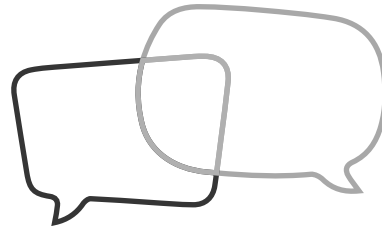
"אמר שמואל: קול באשה ערוה, שנאמר כי קולך ערב ומראך נאוה".

מה יכול לקרב אותנו לקב"ה? האם ישנן פעולות מסוימות שאנחנו עושים שיכולות לגרום לקשר בינינו ובין הקב"ה להתחזק?

הנחת היסוד הפשוטה של כל אחד מאתנו היא, שיש דברים ברורים שיכולים לגרום לקשר להתחזק, והם בדרך כלל נמצאים בקטגוריה מאוד ברורה: כל מה שקשור בבית המדרש ובדברי קודש קשור גם לחיזוק הקשר עם הקב"ה, וכל מה שאיננו קשור לדברי קדושה איננו יכול לחזק את הקשר.

אם נתמקד בנושא הדיבור לדוגמה, הרי שכאשר אנחנו לומדים תורה או מתפללים, זה יוצר קירוב בינינו לקב"ה, אבל אם שוחחנו עם חבר על דברים שבשגרה, זה כבר לא משהו שמחזק את הקשר בינינו ובין הקב"ה.

אך מסתבר שהדברים אינם בדיוק כך.

בספר תולדות יעקב יוסף (פרשת ויצא) לרבי יעקב יוסף מפולנאה, תלמידו המובהק של הבעש"ט, הוא מסביר שזה היה יסוד הטעות של רשב"י ורבי אלעזר (שבת לג, ב) כשיצאו מהמערה בפעם הראשונה והתרגזו כאשר ראו אנשים שאינם עוסקים בתורה או בתפילה, ומנגד עוסקים בענייני העולם הזה הגשמי, הם לא הצליחו להבין כיצד אותם אנשים מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה.

הנחת היסוד שלהם אמרה שהדרך לייצר קשר וקרבה עם הקב"ה יכולה לעבור רק דרך עיסוק בתורה, תפילה ועשיית מצוות. כל שאר הפעולות שעושה האדם אינן אלא דברים של מה בכך ואין בהן בכדי לקרב בין האדם ובין קונו.

אולם דווקא סוגיית הגמרא ביחס ל"קול באשה ערוה" מגלה אחרת.

תורה שמביא התולדות יעקב יוסף בשם מורו הבעש"ט, מנתחת את האיסור

בעצם, אומר הבעש"ט, אם נתבונן ביסוד האיסור ובפסיכולוגיה שמניעה אותו, נוכל להבין שחכמים ראו את הדיבור ככוח שמקרב בין אנשים, עד כדי כך שהוא יכול לגרום לקירוב הכי משמעותי, ולכן צריך להיזהר שלא להשתמש בו כשמדובר בשני אנשים שאינם קשורים ואינם אמורים להיות קשורים. יתירה מזו קובעים חכמים כאן בסוגיה, לא רק דיבור בעל תוכן יכול לקרב בין שני בני אדם, אלא אפילו שמיעת קולו של אדם אחר בלבד, אפילו שאיננה בעלת תוכן, יכולה לגרום לקירוב הדעת בינו לאדם ששומע אותו.

כשם שהדברים אמורים בין אדם לשני, כך הם גם אמורים בין אדם לקב"ה (וראה בעש"ט על התורה, פרשת ואתחנן אות סב, ובביאור מקור מים חיים שם אות נא).

כאשר אדם מדבר עם חברו, אומר הבעש"ט, דיבור פשוט

שאפילו לא קשור לעניינים של עבודת ה' או לימוד תורה, שמיעת קול הדיבור הזה יכולה לייצר קשר של קירוב הדעת בין אדם למקום.

כיצד?

אם האדם לוקח את כח הדיבור שלו ועוזר על ידו לחברו, בכך שהוא שומע את צרותיו או מנחם אותו, הרי ששמיעת קול הדיבור הזה, למרות שהיא איננה בעלת תוכן רוחני מובהק כדיבור של תפילה או תורה, יוצרת אצל הקב"ה קירוב הדעת כלפי אותו היהודי, ומעוררת אצלו את החביבות כלפיו, עד כדי שהקשר ביניהם מתחזק רק בזכות הפעולה הקטנה הזו.

הדברים הללו יכולים ללמד אותנו על כוחו של דיבור, ואפילו כוחו של הקול בלבד, ועד כמה כל פעולה טובה שנעשית בעולם הזה יכולה לחזק ולחבר בינינו ובין הקב"ה.

"תיובתא דפלוני תיובתא"

ברכות כג ע"ב

"כל היכא דאמרינן תיובתא דפלוני תיובתא, נדחין דברי אותו פלוני שבאה עליו התיובתא ולית הלכתא כוותיה כל עיקר" (הליכות עולם שער ה פ"ג אות יג).

לעומת זאת, כאשר המילה תיובתא כתובה רק פעם, יש אומרים (הג"ה מדפ' קרימונא על הכריתות, חלק ה שער ג אות סט) שאין בזה פסק חותך, אלא הכל תלוי באומד הדעת. מהר"ץ חיות בסוגייתנו (בהגהותיו לש"ס) מביא שכן דעת הרשב"ם (בבא בתרא נב ע"ב): "היכא דאמרינן תיובתא פעם אחת יכול להיות הלכה כמותו והיכא דאמרינן תיובתא דפלוני תיובתא אין הלכה כמותו בשום פעם". [לא מצאתי את דבריו ברשב"ם, הרשב"ם מדבר שם על ההבדל בין תיובתא לקשיא, וצ"ע].

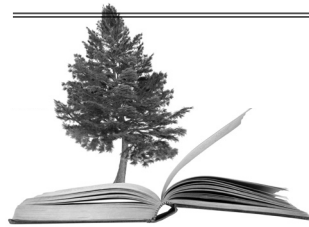
עם זאת, יש יוצאים מן הכלל. יש מקומות שלמרות שהסתיימה הסוגייה ב"תיובתא דפלוני תיובתא", הגמרא פוסקת כצד המוקשה. לעיתים אף הגמרא עצמה שואלת: "תיובתא והלכתא"? (עי' עירובין י ע"ב, בבא קמא טו ע"ב), ומתרצת לפי העניין: או שהאמורא סמך על ברייתא אחרת, או שסמך על סברא שמחלקת בין הברייתא ממנה הקשו לבין דבריו.

אחת הדוגמאות ליוצאים מן הכלל היא בסוגייתנו. לדעת שמואל מותר להניח את התפילין תחת מראשותיו גם כשאשתו עמו. הגמרא מקשה עליו מברייתא בה מפורש שאסור, ומסיקה: "תיובתא דשמואל תיובתא". לפי זה היה צריך להיות אסור. אבל הגמרא ממשיכה: "אמר רבא: אף על גב דתניא תיובתא דשמואל - הלכתא כוותיה, מאי טעמא? כל לנטורינהו עדיף טפי".

מסוגייתנו קשה כאמור על הכלל שהוזכר לעיל, שאם כתוב פעם אחת תיובתא אפשר שהלכה כמוקשה אך אם כתוב פעמיים תיובתא ("תיובתא דפלוני תיובתא"), אין הלכה כמוקשה. הרי אצלנו כתוב "תיובתא דשמואל תיובתא" ובכל זאת הלכה כמותו?

המהר"ץ חיות (שם) מיישב קושיה זו כך: "ואפשר דוקא הפוסקים לא יוכלו לפסוק כוותיה היכא דאיפריך בגמרא, אבל הגמרא עצמה יכולה לפסוק כמותו אף על גב דאיפריך".

נעיר עוד על כך, שבסוגייתנו נמצא שסברא של אמורא (שמואל) דחתה ברייתא מהלכה, ותמוה הדבר, כיצד שמואל חולק על דברי הברייתא והגמרא אף פוסקת הלכה כמותו! - תלמידי רבנו יונה (טו ע"א) מסבירים: "אע"פ שחולק עם הברייתא ואין דרך האמוראים לחלוק על הברייתא, אפילו הכי בדבר שהוא בדקדוק המצוות, כגון זה שהוא משום שמירה, נוכל לפסוק כמו האמורא". בחידושי אנשי שם (שם) תמה על הדברים והסביר שרבא ידע שברייתא זו אינה להלכה ולכן פסק כנגדה, ואילו הפני יהושע הסביר ששמואל סמך על הברייתא שהתירה להכניס תפילין לבית הכסא, למרות שיש בזה ביוזון כדי לשמור עליהם, ואם כן הוא הדין להניח תחת ראשו לשמירה אפילו כשאשתו עמו.

הרב יהודה זולדן

מפמ"ר תושב"ע, משרד החינוך

מספר חוליות השדרה

ברכות כח ע"ב

"הני שמונה עשרה כנגד מי? אמר רבי הלל בריה דרבי שמואל בר נחמני: כנגד שמונה עשרה אזכרות שאמר דוד בהבו לה' בני אלים. רב יוסף אמר: כנגד שמונה עשרה אזכרות שבקריאת שמע. אמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי: כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה."

"ושמנה עשר חוליות בשדרה, תשעה בראש, שמנה בצוואר, ששה במפתח של לב וחמשה בנקביו וכו'". במשנה אנו מוצאים שחוליות הצוואר, העצה והזנב נמנות בנפרד מחוליות השדרה.

מספר זה עומד בניגוד לידוע לנו מספרי האנטומיה המציינים שמספר החוליות בשדרת האדם הוא 32-33

לדעת רבי יהושע בן לוי מספר ברכות תפילת שמונה עשרה נקבע כנגד שמונה עשרה החוליות שבשדרה. רעיון זה מובא באופן מורחב במדרש (ויקרא רבה, ויקרא פרשה א' ח'): "א"ר שמואל בר נחמן בשם רבי נתן: שמונה עשר צוויים כתוב בפרשת משכן כנגד י"ח חוליות שבשדרה וכנגדן קבעו חכמים י"ח ברכות שבתפלה כנגד י"ח הזכרות שבקריאת שמע וכנגד י"ח הזכרות (תהלים כט) שבהבו לה' בני אלים". למעשה יש 19 לשונות ציווי אלא שהאחרון הוא ציווי כללי שנאמר בצלאל ואינו בחשבון ה-18 (על פי פירוש הר"ן).

ברצוני לתמוך בהצעה זו על פי המשך דברי הגמרא: "ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי: המתפלל צריך שיכרך עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה; עולא אמר: עד כדי שיראה איסר כנגד לבו; רבי חנינא אמר: כיון שנענע ראשו שוב אינו צריך. אמר רבא: והוא דמצער נפשיה ומחזי כמאן דכרע". דברי רבי יהושע בן לוי מעידים על כך שהשדרה היא רק הקטע בעמוד השדרה המעורב בכריעה שהרי הוא אומר: "עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה". מכאן שהשדרה על פי חז"ל כוללת את חוליות הגב וחוליות המותניים המאפשרות את כפיפת הגו קדימה ואחורה ואת סיבובו לצדדים. חוליות הצוואר, העצה והזנב אינן מעורבות בכפיפת הגוף.

מספר זה עומד בניגוד לידוע לנו מספרי האנטומיה המציינים שמספר החוליות בשדרת האדם הוא 32-33. לסתירה זו נדרש א. סעיד במאמרו "מספר חוליות עמוד השדרה" (ראו שם במפורט). עלינו לזכור שלא ייתכן שמספר חוליות הגב באדם לא היה ידוע לחז"ל שהרי קל לראות אותם בשלדים. לדוגמה: הגמרא בבכורות (מה ע"א) מספרת על אירוע של ספירת עצמות: "א"ר יהודה אמר שמואל: מעשה בתלמידיו של ר' ישמעאל ששלקו זונה אחת שנתחייבה שריפה למלך, בדקו ומצאו בה מאתים וחמשים ושנים, אמר להם: שמא באשה בדקתם, שהוסיף לה הכתוב שני צירים ושני דלתות".

בהמשך הסוגייה אנו מוצאים הסתייגות מהמספר 18 ותוספת ברכה אחת. לדעת רבי יהושע בן לוי הברכה הנוספת היא כנגד "חוליא קטנה שבשדרה". ברור אם כן ש-18 החוליות בשדרה אינן מייצגות את כל עמוד השדרה שהרי קיימת חוליה קטנה נוספת עליהן. ייתכן והכוונה לעצם הלשון המשלימה את מספר החוליות של הצוואר ל-8 כדברי המשנה באהלות. ללא עצם זו נראה שמספר חוליות הצוואר הוא 7 בלבד. אמנם חוליות הזנב קטנות בצורת גרגירים אך הן מאוחות וקשה להתייחס רק לאחת מהן כיחידה נפרדת שכנגדה תוקנה הברכה ה-19.

באופן כללי ניתן להסביר ש-18 חוליות השדרה על פי חז"ל אינן מתייחסות לעמוד השדרה לכל אורכו אלא רק לחוליות הגב שאלהן מתחברות הצלעות וחוליות המותניים. מספר חוליות המותניים אצל רוב בני האדם הוא 5 אך גם המספר 6 מצוי למדי ואם כן אנו מגיעים למספר 18 (סעיד מציע צירופים נוספים - ראו שם).

למעשה ניתן ללמוד שהשדרה בפי חז"ל אינה כוללת את החוליות העליונות והתחתונות במשנה מפורשת באהלות (פ"א מ"ח) המונה את עצמות האדם:

"תלמיד שאין תוכו כבר" וקליטת עליה

ברכות כח ע"א

רבן גמליאל סבר שיש לבדוק את באי בית המדרש: "כל תלמיד שאין תוכו כבר" - לא יכנס לבית המדרש". כשהעבירו אותו מתפקיד הנשיאות ומינו את רבי אלעזר בן עזריה, נוספו עוד ארבע מאות ספסלים או עוד שבע מאות ספסלים לבית המדרש.

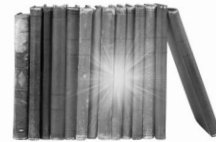
לפי הרב עובדיה מברטנורא (אבות א, א), דברי אנשי כנסת הגדולה: "והעמידו תלמידים הרבה" באו לשלול את דברי רבן גמליאל הללו: "קמשמע לן שמלמדין תורה לכל אדם, ואין צריך לבדוק אחריו. ובלבד שלא יהיה ידוע מענינו שמעשיו מקולקלים וסאני שומעניה" (=ושמועתו רעה).

המטרה היא שהכול יהיו מבאי בית המדרש. המורים והמלמדים צריכים להתאים לכל תלמיד את שראוי לו. אין זה אומר שהכול חייבים ללמוד במסגרת אותו בית מדרש או באותה מסגרת חינוכית-לימודית, אבל בהחלט יש תביעה להקים מסגרות לימוד, שכל תלמיד יהיה במסגרת המתאימה לו.

המטרה היא שהכול יהיו מבאי בית המדרש. המורים והמלמדים צריכים להתאים לכל תלמיד את שראוי לו

ניתן להסביר שהמחלוקת בין רבן גמליאל לבין רבי אלעזר בן עזריה היא באשר לרמת המוכנות הנדרשת לכניסה לבית המדרש. רבן גמליאל דרש מוכנות גבוהה, ואם הכול יהיו תוכם כולם, אין מגבלה מספרית. ואילו רבי אלעזר בן עזריה לא דרש זאת. אך אין זה מפני שרבן גמליאל רצה לקיים בית מדרש לקבוצה מסוימת או אליטיסטית.

בשנים שלאחר קום המדינה נאבקו הרבנים הראשיים הריא"ה הרצוג והרב בצמ"ח עוזיאל יחד עם רבנים ואנשי חינוך נוספים, על כך שילדי העולים מטהרן, תימן, ומשרידי השואה באירופה, יתחנכו במסגרות חינוך דתיות, ולא רק כאלה שבאו מרקע דתי. כך היה גם בעת העלייה ההמונית מאתיופיה ומברית המועצות. הרב מרדכי אליהו (הרבנות הראשית לישראל, שבעים שנה ליסודה, עמ' 636) כתב באשר לקליטת ילדי עולים: "אסור לנו להפלות בין ילד לילד. עולים שהגיעו ארצה ומוכנים לשלוח את ילדיהם לבית ספר דתי או תורני, אע"פ שאינם שומרי תורה ומצוות, מצוה לקבלם בסבר פנים יפות, לעזור ולסייע להם, ובשום אופן אין לדחות אותם".

זה קורה גם בארץ

גרנות כד ע"ב

"רבי אבא הוה קא משתמיט מיניה דרב יהודה, דהוה קא בעי למיסק לארעא דישראל... אמר: איזיל ואשמע מיניה מילתא מבית וועדא, והדר אפיק. אול אשכחיה לתנא דקתני קמיה דרב יהודה: היה עומד בתפלה ונתעטש - ממתין עד שיכלה הרוח וחוזר ומתפלל; איכא דאמרי: היה עומד בתפלה ובקש להתעטש - מרחיק לאחריו ארבע אמות ומתעטש... אמר ליה: אילו לא באתי אלא לשמוע דבר זה - דיי".

כשסיפור מובא באמצע דיון הלכתי, מתבקש לחפש את הזיקה הפנימית ביניהם. לפעמים הסיפור מבהיר וממחיש את ההלכה, ולפעמים דווקא ההלכה המעשית מביעה באופן הטוב ביותר את הנקודה העיקרית בסיפור. הגמרא מביאה מחלוקת בדבר תפילה במקומות מטונפים. לנושא זה מתקשר הסיפור על רבי אבא, שניסה לעלות לארץ בניגוד לעמדת רב יהודה. לפני צאתו שמע את ההלכה בנוגע להפחה באמצע התפילה, ואמר שהיה משתלם לעבור שם ולו כדי לשמוע הלכה זו.

סיפור דומה מופיע במסכת שבת. גם שם תלמיד מתחמק מרב יהודה כדי לעלות לארץ. ולפני צאתו שומע מרב יהודה הלכה. שם זהו רבי זירא, השומע שאדם יכול לדבר בלשון הקודש גם במקומות המטונפים. בשני המקרים יש התנגשות בין קודש ובין מיאוס וטינוף, אבל באופן הפוך: במקרה שלנו האדם מצוי בתפילה ופתאום חש ריח רע, ושם האדם מצוי במקום מטונף ומנסה להכניס קדושה.

נקודת המוצא של התלמידים המבקשים לעלות לארץ היא שיש הפרדה מוחלטת בין מקומות. אם אדם רוצה לשהות במקום קדוש, לכאורה מקומו ארץ ישראל ולא בגל

מתבקש להקביל בין הקדושה והטינוף ובין ארץ ישראל ובבל. נקודת המוצא של התלמידים המבקשים לעלות לארץ היא שיש הפרדה מוחלטת בין מקומות. אם אדם רוצה לשהות במקום קדוש, לכאורה מקומו ארץ ישראל ולא בגל. אולם העובדה שהמקום קדוש אינה מבטיחה שקדושתו תישמר באופן סטרילי; גם בארץ ישראל יכולים להתמודד עם מציאות של כלוך, ומנגד גם בבבל יכול להופיע הקדוש.

אמירה זו אינה שוללת את העלייה לארץ, אך היא נושאת משמעות עבוד כל מי שעולה לארץ או נפרד ממנה; עם כל הקדושה שמופיעה בארץ ישראל ואינה מופיעה בארצות אחרות, אי אפשר לשבת בשקט בארץ ישראל תוך ידיעה שהמדרגות העליונות ביותר מונחות בכיסנו. לא נכון גם להתגורר בחוץ לארץ ולהיות משוכנעים שלא נזכה להארה רוחנית לעולם. קדושת המקום נותנת את הבסיס, אבל יש עוד גורמים בתמונה, כולל היחס שלנו אליהם.

נקודה חינוכית בדף

רפי זברגר

עבודה עצמית

גרנות כד ע"ב

עם עצמו' אין חובה להיות לבוש בלבוש מלא וצנוע. הוא יכול להיות גם גלוי בחלק עליון של גופו, ולקבל על עצמו את כל המרכיבים המתוארים לעיל. אך אם הוא 'נפגש' עם בורא עולם במהלך התפילה, הוא חייב להתנהג כמו אדם "העומד לפני מלך": באימה, ביראה ובכבוד. אין אדם בא למלך בלבוש שק, וכמובן אין אדם בא למלך עירום.

תפילה מהווה את הקשר בין האדם לבורא - את השבח שאדם משבח את הקב"ה, את הבקשות השונות, הן במישור הפרטי והן במישור הכללי

מתוך ההתמקדות שלנו בהבדל בין קריאת שמע לתפילה, אנו מבינים את הצורך הגדול בעבודה עצמית של האדם המתבצעת בכל קריאת שמע. בקר וערב, ואף לפני השינה, אנו חייבים 'לעבוד על עצמנו', לחזור ולשנן 'מה אנו ומה חיינו, מה הן השאיפות שלנו, ומה היעדים והמטרות בחיינו. ההלכה מתירה לעשות זאת בדיעבד אף בלבוש פחות צנוע, והעיקר שנעבוד את התהליך החשוב של עבודה אישית בהתמדה ובמסירות אין קץ.

זוהי כמובן חלק מעבודת ה' שלנו, אך ניתן ללמוד מכאן מסרים חשובים גם למישורים אחרים בחיים.

בכל נושא ובכל אפיק בו אנו עוסקים, אם בעבודה ואם בלימודים, אם בחיי משפחה ואם בקשרים החברתיים שלנו, יש לעמוד, לעבוד ולחזק את הקיים, ובמקביל לשאוף כל הזמן להתקדם ולעלות עוד ועוד. זוהי עבודה עצמית. עבודה אישית חשובה מעין כמוה, ולא משנה כל כך באיזו צורה ובאיזה אופן תיעשה. העיקר להמשיך ולהתמיד במלאכה זו בתבונה ובשום שכל.

"אמר רב הונא: היתה טליתו חגורה לו על מתניו מותר לקרות קריאת שמע.

תניא נמי הכי: היתה טליתו של בגד ושל עור ושל שק חגורה על מתניו - מותר לקרות קריאת שמע, אבל לתפלה - עד שיכסה את לבו".

רב הונא מחדש הלכה בדיני קריאת שמע ואומר, כי חובה לכסות את חלקו התחתון ממותניו ולמטה, אך מותר לקרוא קריאת שמע עם גוף עליון חשוף.

בברייתא מובא דין נוסף הקובע כי ההלכה שמספיק בגד תחתון לקריאת שמע אינו נכון לגבי תפילה. בתפילה חייב לכסות גם את חלקו העליון ("עד שיכסה את ליבו").

רש"י מסביר את ההבדל כך: "בתפילה - צריך הוא להראות את עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה, אבל קריאת שמע - אינו מדבר לפני המלך".

תפילה מהווה את הקשר בין האדם לבורא - את השבח שאדם משבח את הקב"ה, את הבקשות השונות, הן במישור הפרטי (דעת, סליחה, רפואה וכדו') והן במישור הכללי (גאולה, קיבוץ גלויות וכדו'). ולבסוף חלק ההודאה, בו כל אחד ואחד מאיתנו מודה לקב"ה על כל הטוב שאנו זוכים לו בכל עת ובכל שעה.

לעומת זאת, קריאת שמע כידוע, מחולקת לשלושה חלקים: קבלת עול מלכות שמים בפרק הראשון של "שמע", ולאחר מכן קבלת עול מצוות בפרק "והיה אם שמוע", ולבסוף זכירת פרשת ציצית המזכירה לקורא את כל המצוות בתורה וכן את יציאת מצרים. ניתן לכנות את כל המרכיבים הללו כ"עבודה עצמית" של האדם עם עצמו. הוא מקבל עול מלכות שמים, וכן הוא מקבל על עצמו עול מצוות, ולבסוף מסתכל בציציתו וזוכר בעזרתה לקיים בפועל את המצוות.

זו הסיבה לפי הסברו של רש"י להבדל הדין באופן לבושו של הקורא בין קריאת שמע לתפילה. כאשר 'האדם

דף עזר שימושי ללומד

דין עבילת בעל קרי ברכות כב ע"ב

שיטת אב"י:

חולה לאונסו	חולה המרגיל	בריא לאונסו	בריא המרגיל	
		תשעה קבין	ארבעים סאה	עזרא
כבריא לאונסו (תשעה קבין)	כבריא המרגיל (ארבעים סאה)			רב דימי
פטור מכלום	כבריא לאונסו (תשעה קבין)			רבין

שיטת רבא:

חולה לאונסו	חולה המרגיל	בריא לאונסו	בריא המרגיל	
			ארבעים סאה	עזרא
		תשעה קבין		רבנן
כבריא לאונסו (תשעה קבין)	כבריא המרגיל (ארבעים סאה)			רב דימי
פטור מכלום	כבריא לאונסו (תשעה קבין)			רבין

פסיקת ההלכה (לדעת רבא):

חולה לאונסו	חולה המרגיל	בריא לאונסו	בריא המרגיל	
פטור מכלום (כרבין)	ארבעים סאה (כרב דימי)	תשעה קבין	ארבעים סאה	

מה מצפה לנו השבוע בדף היומי?

ברכות כ"ב

* "הלא כה דברי כאש נאם ה'" - מה אש אינו מקבל טומאה, אף דברי תורה אינן מקבלין טומאה (לדעת רבי יהודה בן בתירא, ונהגו כמותו).

* רבי אלעאי סובר שראשית הגז אינו נוהג אלא בארץ, ורבי יאשיה סובר שאינו חייב בכלאים עד שיוזע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד. (ונהגו כמותם).

* בעל קרי שנתנו עליו תשעה קבין מים טהור, אך כל המחמיר בה על עצמו לטבול במקוה מאריכין לו ימיו ושנותיו.

* היה עומד בתפלה וראה צואה כנגדו - מתרחק 4 אמות (עדיף להתרחק קדימה, ואם לא אפשר אז מתרחק לצד).

ברכות כ"ג

* הנצרך לנקביו - אל יתפלל, ואם התפלל תפלתו תועבה, אך אם יכול להעמיד עצמו מנקביו מהלך פרסה - תפלתו תפלה.

* הנכנס לבית הכסא קבוע חולץ תפיליו ברחוק ד' אמות, ובגמרא מובאות דעות שונות היכן מניחם לבינתיים.

* לא יאחז אדם תפילין בידו וס"ת בזרועו (וכן סכין ומעות וקערה וככר) ויתפלל ולא ישתין בהן מים ולא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי.

* תיק שהזמינו לשמור בו תפילין - אסור להשתמש בו לדברי חולין (ולדעת רב חסדא דין זה הוא רק לאחר שכבר החל להשתמש בו לתפילין).

* לא יניח אדם תפיליו תחת מרגלותיו מפני שנוהג בהם דרך בזיון, אבל מניחן תחת מראשותיו.

ברכות כ"ד

* כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורף.

* אם טפח של אשתו מגולה - לא יקרא ק"ש כנגדה.

* שוק באשה ערוה, קול באשה ערוה, שער באשה ערוה.

* המשמיע קולו בתפלתו - הרי זה מקטני אמנה, המגביה קולו בתפלתו - הרי זה

מנביאי השקר, מגהק ומפהק - הרי זה מגסי הרוח, המתעטש בתפלתו - סימן רע לו ויש אומרים ניכר שהוא מכוער, הרק בתפלתו - כאילו רק בפני המלך.

* לדעת רב יהודה: כל העולה מבבל לא"י עובר בעשה.

* לדעת רב הונא: ת"ח אסור לו לעמוד במקום הטנופת, לפי שאי אפשר לו לעמוד בלי הרהור תורה.

ברכות כ"ה

* ריח רע שיש לו עיקר - לדעת רב הונא: מרחיק ד' אמות וקורא ק"ש, ולדעת רב חסדא: מרחיק ד' אמות ממקום שפסק הריח וקורא ק"ש.

* ריח שאין לו עיקר - מותר לו ללמוד תורה (אם הריח בא מחבירו), אך לא לקרוא ק"ש.

* צואה בעששית - מותר לקרות ק"ש כנגדה, ערוה בעששית - אסור לקרות ק"ש כנגדה.

* אסור לקרוא ק"ש גם כנגד גוי ערום.

* בית שיש בו ספר תורה או תפילין - אסור לשמש בו את המטה עד שיוציאם או שיניחם כלי בתוך כלי (בכלי שאינו כלי המיוחד להם).

ברכות כ"ו

* מי רגלים או צואה: אם הם לאחוריו - מרחיק 4 אמות וקורא קריאת שמע ומתפלל, אם הם לפניו - מרחיק מלא עיניו וקורא קריאת שמע ומתפלל.

* פרק רביעי, המתחיל בעמוד זה, עוסק בדיני תפילה.

* ותיקין היו גומרים את קריאת שמע עם הנץ החמה.

* אם טעה בשוגג ולא התפלל אחת מהתפילות - יכול להשלימה בתפילה שלאחריה.

* רבי יוסי ברבי חנינא אמר: תפלות - אבות תקנום, רבי יהושע בן לוי אמר: תפלות - כנגד תמידין תקנום. [והגמרא מביאה ברייתא המסייעת לכל אחת מהשיטות]

* איזו היא מנחה גדולה? משש שעות ומחצה ולמעלה, ואיזו היא מנחה קטנה? מתשע שעות ומחצה ולמעלה.

ברכות כ"ז

* למסקנת הגמרא, רבי יהודה סובר שזמן תפילת שחרית הוא עד ארבע שעות מתחילת היום ועד בכלל, והגמרא מכריעה להלכה כמותו ("הואיל ותנן בבכירתא כוותיה").

* סוף זמן תפילת מנחה - לא נפסקה הלכה לא כחכמים (עד הלילה) ולא כרבי יהודה (עד פלג המנחה), ולכן "דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד".

* המתפלל אחורי רבו, והנותן/המחזיר שלום לרבו (כשאר כל אדם), והחולק על ישיבתו של רבו, והאומר דבר שלא שמע מפי רבו - גורם לשכינה שתסתלק מישראל.

* תפלת ערבית - רבן גמליאל אומר: חובה, ר' יהושע אומר: רשות. (והגמרא מביאה מעשה שבו הם נחלקו בדבר).

* לאחר שרבן גמליאל ציער את רבי יהושע ב-3 מעשים שונים החליטו להעבירו מהנשיאות ולמנות במקומו את רבי אלעזר בן עזריה שהיה חכם עשיר ודור עשירי לעזרא.

ברכות כ"ח

* הגמרא מספרת שבדרך נס נעשו לרבי אלעזר בן עזריה שערות לבנות, ולכן הוא אמר "הרי אני כבן שבעים שנה".

* רבן גמליאל היה מכריז ואומר: "כל תלמיד שאין תוכו כברו לא יכנס לבית המדרש", אך ביום שהתמנה רבי אלעזר בן עזריה לנשיא סלקו את שומר הפתח ונוספו תלמידים רבים.

* עדיות נשנתה באותו היום שהתמנה רבי אלעזר בן עזריה לנשיא, וכל מקום שנאמר בש"ס "בו ביום" הכוונה היא ליום זה.

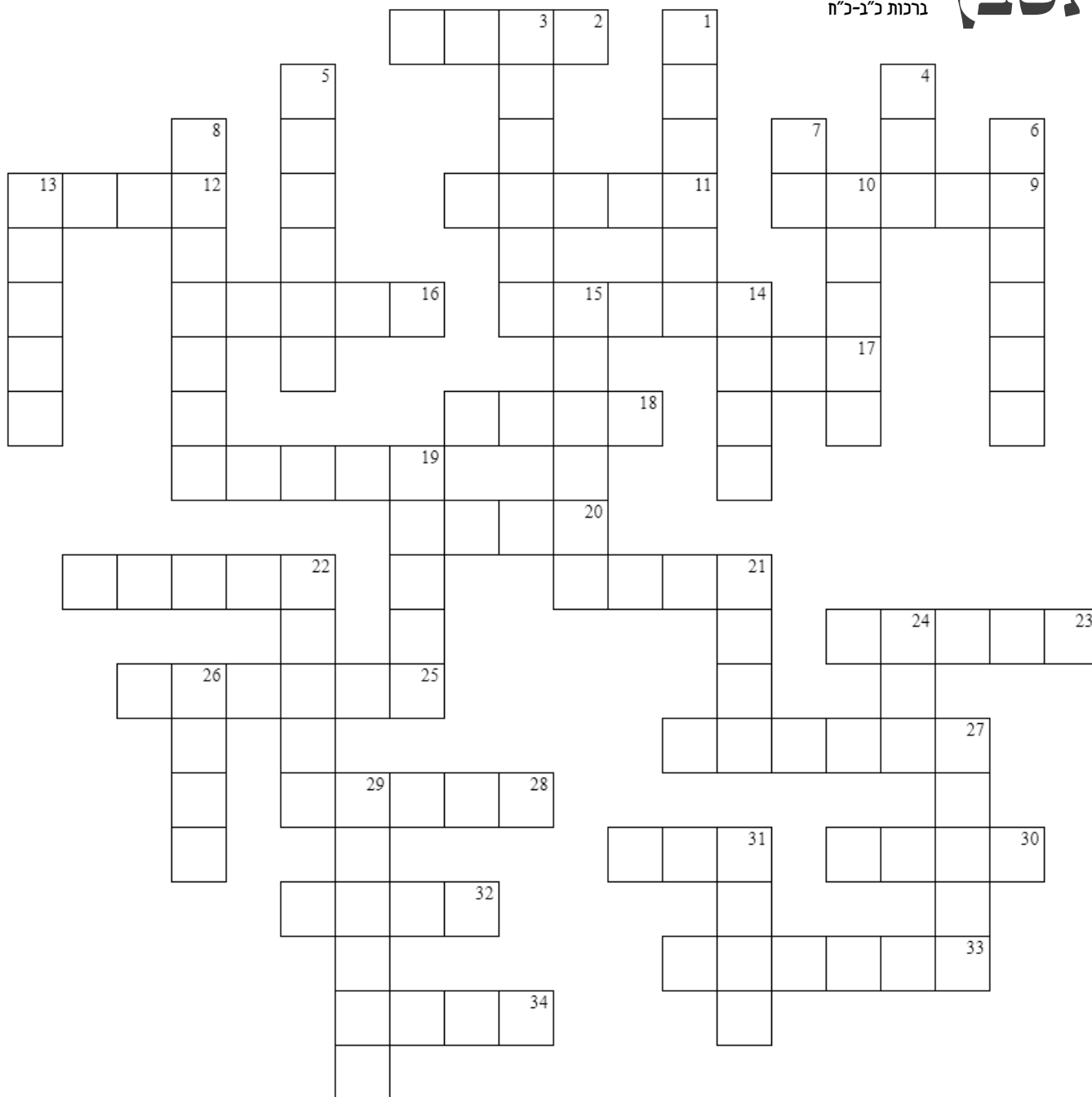
* זמן תפילת מוסף כל היום לדעת חכמים, אך מי שמאחר להתפלל נקרא פושע.

* הגמרא מכריעה להלכה שמותר לטעום לפני תפילת מוסף ולפני תפילת מנחה.

* הברייתא מביאה את נוסח תפילתו של ר' נחוניא בן הקנה בכניסתו לבית המדרש וביציאתו.

* רבן יוחנן בן זכאי בירך את תלמידיו: יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם.

* ברכת הצדוקים - ביבנה תקנוה (שמואל הקטן תיקן אותה).

מאוזן

2. שוק קול ושער באשה (כד).
9. בתי הכסא שלהם נחשבים כסתומים (כו).
11. סילון החוזר מביא את האדם לידי כך (כה).
12. המאחר להתפלל מוסף נקרא כך (כה).
14. תפלתו של מי שהתפלל ומצא צואה במקומו (כב).
16. בו ביום נשנית (כה).
17. האומר דבר שלא שמע מפיו גורם לשכינה שתסתלק מישראל (כו).
18. אם יכול לשהות בעצמו שיעור זה תפילתו תפילה (כג).
19. תקנת עזרא לבעלי קריין (כב).
20. לדעת רב חסדא אין בהן טבילה (כב).

מאונך

21. תיקנו את התפילות לדעת רבי יוסי ברבי חנינא (כו).
22. באימה וביראה וברתת ובזיע (כב).
23. טבל בערב פסח (כב).
25. לדעת רבי יהושע בן לוי תיקנו את התפילות כנגדן (כו).
27. היו נוטלין את התפילין מחורין הסמוכין לבית הכסא (כג).
28. רבי אליעזר המליץ למנוע את הבנים מכך (כה).
30. פירוש אין לה קבע (כו).
31. לדעת רב יהודה: כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר על כך (כד).
32. לא יכול להשלים את התפילה אם ביטל אותה באופן זה (כו).
33. סקלו אותו בירושלים על שהרג את הנפש (כו).
34. אומנותו של רבי יהושע (כה).
15. הם רצים לשם (כה).
19. אסור לתלמיד חכם לעמוד במקום זה (כד).
21. סובר שהזמנה מילתא היא (כג).
22. אסור להניח תפילין תחת מרגלותיו כי נוהג בהם מנהג זה (כג).
24. הרק בתפלתו כאילו רק בפניו (כד).
26. ברכת הצדוקים תקנוה שם (כה).
27. צואה הנמצאת בה, מותר לקרות קריאת שמע כנגדה (כה).
29. היו גומרין אותה עם הנץ החמה (כה).
31. אמרו לחוצפית המתורגמן (כו).
1. מלך יהודה שבא בפטירתו של ריב"ז (כה).
3. כשמתפלל במוצאי שבת שתיים עבוד השלמה, מבדיל בתפילה זו (כו).
4. המתפלל של שבת בערב שבת אומר קדושה עליו (כו).
5. נחשב כצואה עוברת (כה).
6. לא יאחו אותן בידו ויתפלל (כג).
7. חי לא יכול להכחישו אותו (כו).
8. אם נמצא בבית, אסור לשמש בבית זה את המטה (כה).
10. ספר צואה באשפה (כה).
13. אין בהם משום ערוה (כד).
14. כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאילו מסתכל במקום (כד).

חידת אתגר

יואב שלוסברג

החידון והחוויה

לעשירי למתקן
נתווספו, לאחת מהדעות, פי עשרה
מהמספר של התקנה,
ולדעה השנייה נתווספו פי מאה,
מהסוף של ההוספה, לדעה השנייה

את התשובות יש לשלוח עד
יום ראשון הבא (ד' בשבע)
לדוא"ל:

daf-yomi@daf-yomi.com

בין הכותרים נכונה יוגרל
הספר שו"ת הדף היומי

למידת טוב? בחן את עצמך!

חידות וחידודים על הדף

אריה פלהיימר

1. באיזה עניין נזכר:

א. תרגול?

ב. "בעלי תריסין"?

ג. "כסא דמוקרא"?

ד. המספרים 70 ו-700 באותו עמוד?

ה. "שני דרכים אחת של גן עדן ואחת של גיהנום"?

ו. "חזקיהו"?

2. מי הוא זה ואיזה הוא:

א. ש"עלה לראש הגג נפל ומת"?

ב. שהעיד על עצמו, שהיה "מסרב פקודה"
לאמורא מסוים בגלל "דגל שחור" -
לדעתו - המתנוסס מעליה?

ג. שגילה תעצומות נפש גדולות לאחר
הדחתו מתפקיד חשוב?

3. מניין ש:

א. בניגוד לאידיאליזציה הרווחת בחלק
מהציבור, גם בתקופות קדומות, כגון
בתקופת התלמוד, היו גנבים, ואפילו של
תשמישי קדושה?

ב. הייקים המסתירים את הפה בשעת
פיהוק יש להם על מה שיסמוכו?

4. מה המשותף ל:

א. סכין, מעות, קערה, כיכר?

ב. נר, עמוד, פטיש?

ג. "הבו לה' בני אילים", ק"ש, חוט
השררה?

5. שונות:

א. באיזה אופן מעודן היו נוהגים להעיר
למישהו על הנהגתו התמוהה, בחשש
מזערי להעלבתו?

ב. האם נכונה הקביעה, שפלג המנחה
הקטנה מתחיל שעתיים וחצי זמניות לפני
השקיעה?

ג. היכן בענייננו יש ביטוי מעשי לכלל
"משום עיגונא אקילו ביה רבנן"?

ד. "... והנותן שלום לרבו והמחזיר שלום
לרבו...גורם לשכינה שתסתלק מ ישראל"
- הייתכן?!

ה. בהתחלה חשבו על התוצאה 2:2, ולבסוף
החליטו על 3:1.

ו. היכן יש הדגמה אישית לניצול מרבי
של הזמן הפנוי?

כאן | מורשת

תקציר מהדף היומי - ברדיו מורשת

לפתוח את הבוקר עם תקציר הדף היומי!

פינה המשודרת בכל בוקר בשעה 06:45 ב"כאן מורשת"

בפינה זו מוגשת בצורה נעימה סקירת הנושאים המרכזיים בדף ורעיונות מהדף,
על-ידי צוות מגידי השיעורים של פורטל הדף היומי:

יוס ו
דובי שחור

יוס ה
אהרן פאהן

יוס ד
יוסי זילבר

יוס ג
אברהם
גרינבלט

יוס ב
הרב נפתלי
וסרמן

יוס א
הרב עזרא
שרם

קהילה לומדת

בית הכנסת קיפודן, מודיעין

כך החל שיעור הדף היומי הראשון בעיר מודיעין

מעשה שהיה כך היה: לפני 20 שנה, ערב ראש חודש כסלו תש"ס התקבצה קבוצה של מתפללים מבית הכנסת המרכזי שברחוב קיפודן לרב העיר הרב אליהו אלתר ובפיהם בקשה להוסיף למערך השיעורים, שיעור חדש על סדר הדף היומי, הרב הבטיח שישקול ויבדוק את הנושא ולאחר שלושה ימים של התלבטויות אם הגיע השעה ללימוד זה החליט הרב שיוצאים לדרך. וכך נוסד השיעור בבית הכנסת קיפודן באשמורת הבוקר יום יום בלימוד הדף היומי.

קשה באימונים קל בקרב

במעלה הדרך עלו תמיהות מצד חברים מקהילות שכנות בעיר, האם ניתן בשלב זה ללמוד דף יומי ואולי בכלל היה מקום ללימוד שיעורים בנושאים קלים יותר, אך בחסדי ד' יתברך ובסייעתא דשמיא, אט אט הלימוד קרם עור וגידים, והקבוצה גדלה מיום ליום.

לומד על מנת ללמד

אחד התלמידים החריפים בקבוצה היה הרב פרופ' מאיר דנינו אשר התמיד להגיע יום יום.

לאחר כמה שנים, כאשר עול השיעורים והרכבות התרבו בעיר, החליט הרב אלתר להעביר את המקל לתלמידו הדגול הרב מאיר דנינו שהמשיך במסירות עד השנה האחרונה. לאחר פרישתו, העביר את האחריות לרב אברהם אלתר שכרוח צעירה מעביר במסירות נפלאה ובהתמדה את השיעור היומי.

האחד מחדד את חברו

בחסדי ד' יתברך זכו חברי השיעור לסיום סיבוב שלישי של לימוד מתוך דיבוק חברים. באחד מהשיעורים הגיע רב העיר למסור את השיעור במקומו של המגיד שיעור, ונדהם לראות עד כמה החברים מתעלים בסוגיא ומקשים קושיות חריפות של תוספות ומהרש"א, ובירך את הלומדים שיעלו מעלה מעלה לתפארת קהילתם ועם ישראל כולו.

התה של רבי יחזקאל

רבי יחזקאל מוותיקי החבורה מתמיד להגיע בהדיקות בוקר בוקר ומכין לכל אחד ואחד מהחברים את התה שחביב עליו בהתאמה אישית.

מגיד השיעור:

הרב אליהו אלתר, הרב פרופ' מאיר דנינו, הרב אברהם אלתר.

מקום השיעור:

בית הכנסת המרכזי קיפודן.

שעת השיעור:

אשמורת הבוקר 4:30 לפנות בוקר.

אופי השיעור:

בצורה ברורה שווה לכל נפש, תוך המחשות מפעם לפעם בצד האקטואלי להלכה.

מספר והרכב המשתתפים:

כ-25 חברים, דתיים לאומיים, אברכים, צעירים ומבוגרים כאחד.

משך השיעור:

כשעה.

כמה שנים השיעור:

20 שנה.

מעשה שהיה:

בסיום מסכת כתובות במחזור הראשון הפתיע הראשון לציון בבוקר תפילת שחרית לברך את המסיימים. לומדי השיעור הופתעו מגודל הערכה של גדולי ישראל לברך ולחזק את השיעור, מאורע שגרם לחברים נוספים להצטרף ללימוד הדף היומי.